

Politici pri tvorbe slovenskej agrárnej politiky zlyhali

Čo všetko by sa malo dostať do novelizácie Ústavy Slovenskej republiky, počúvame takmer denne. Zaráža však, že ústavou si nijako nechránime našu obživu - pôdohospodárstvo a jeho koncepciu rozvoja. Aj to zaznie v nasledujúcom rozhovore Slovenských národných novín s bývalým ministrom pôdohospodárstva Ing. Petrom Bacom.

Jeden z našich prvých rozhovorov bol o mliečnej kríze. Lenže, vtedy spočívala v prebytku, teraz je mlieka a mliečnych výrobkov nedostatok. Niekde sa stala zrejme veľká chyba...

Áno, pred niekoľkými rokmi bol prebytok a teraz je nedostatok mlieka. Treba tiež povedať, že nie všade a nie s rovnakou intenzitou. Krava produkuje mlieko po otelení a nemôžeme ju ako výrobný priemyselný cyklus dočasne ani zrýchliť, ani odstaviť.

Bolo preto opodstatnené, že EU regulovala kvótami množstvo mlieka, ktoré jednotlivé štáty mohli dodávať na trh. Bola to jediná komodita, ktorej množstvo regulovala SPP ešte pred 3 rokmi. Zvýšená volatilita na trhu s mliekom a mliečnymi výrobkami sa dala očakávať. Bolo sa treba na trhové výkyvy pripraviť. SR sa však zachovala pasívne, respektíve neprijala dostatočné opatrenia na elimináciu dôsledkov neregulovaného trhu s mliekom. Agrárne silné štáty si už dlhodobo pripravovali nástroje, ako zložitú situáciu na trhu s mliekom zvládnuť. Napr. Francúzsko malo výnimku na to, aby mohlo aj z priamych platieb podporovať chov dojníc, pričom tento nástroj priamej mliečnej podpory nepoužíval žiadny iný štát EU.

Napríklad maslo už je na dvojnásobku vlnajšej ceny - dostane ten dvojnásobok jeho producent, alebo to zas zostáva u obchodníkov?

V prvom rade by som rád zdôraznil, že v tejto situácii náhleho prechodu z organizovaného na voľný trh s mliekom hrali významnú úlohu aj necenové nástroje. Samozrejme, že ceny sú dominantné. V otázke sa hovorí o vlnajšej cene masla. Ide zrejme o maloobchodnú cenu, ktorá sa zvýšila u masla

dvojnásobne. Nákupná cena mlieka, čiže farmárska cena, sa však zvýšila iba o jednu tretinu. Táto farmárska cena neuhrádza ani v súčasnosti náklady na liter mlieka priemernému chovateľovi. Čiže čiastočne z tohto vývoja má prínos spracovateľský priemysel, ale v rozhodujúcej miere distribúcia a obchod. Pretože je aj fyzicky nižšia ponuka mlieka a mliečnych výrobkov, obchodníci si zdôvodňujú vysoké ceny tým, že keď je nedostatok tovaru, cenou regulujú ponuku a dopyt. Samozrejme, že počítajú s tým, že náklady prvovýrobcom dorovná štát mimocennými nástrojmi.

Opäť, ak si spomínam, avizovali ste aj pre čitateľov SNN v minulosti, že po zrušení kvót budú problémy. Kým západní producenti skupovali stáda, naši dostávali dotácie za ich vybijanie... niekto teda naozaj viditeľne zlyhal. Vieme kto?

V prvom rade zlyhali politici pri tvorbe našej slovenskej agrárnej politiky. Už pred 3-4 rokmi mali v nástrojoch našej agropolitiky pripraviť možnosti, ako predchádzať volatilitu na voľnom trhu s mliekom. Mohli tieto riešenia jednoducho opísať od Rakúšanov, alebo od iného štátu, ktorý si chráni poľnohospodárstvo dlhodobou stabilnou poľnohospodárskou politikou. Keďže tak vláda neurobila, účastníci trhu s mliekom zostali po regulácii trhu s mliekom zaskočení a začali unáhle, nervózne konať. Ministerstvo pôdohospodárstva SR síce jednorázovo uvoľnilo peniaze na záchranu prvovýrobcom mlieka, to však nezmiernilo dlhodobú nedôveru chovateľov dojníc a desiatky fariem sa zlikvidovalo. Väčšinou sa jalovice vypredávali do zahraničia, paradoxne do Ruska, kde sa začal uplatňovať zákaz vývozu mlieka. Najhoršie je, že dlhodobé systémové opatrenia, ktoré by garantovali farmárom, že sa vláda postaví v zlomových situáciách na ich stranu, stále chýbajú.

Ani v rastlinnej výrobe sme nemali asi celkom dobrý rok. Obilia sa urodilo menej. Je to "menej" nejak dramatické?

Oproti rekordnej úrode obilia v minulom roku, je tohoročná úroda menšia o päťinu. U kukurice sa očakáva úroda nižšia o jednu štvrtinu. Napriek tomu sa ráta s exportom okolo 1 mil. ton zrnín. Teda na prvý pohľad zníženie úrody neprináša na trhu veľké zmeny. Keď by sme však namiesto vývozu týchto zrnín ich spotrebovali pre výrobu bravčového, hovädzieho mäsa a mlieka u nás doma na Slovensku na úroveň z pred tridsiatich rokov, potom by sme mali približne vyváženú bilanciu.

Nižšia úroda súvisí s nedostatkom pôdnej vlhky. Ale zavlažovanie ne je lacné a štát, zdá sa, nemá ani záujem ho podporiť. Voda na závlahy je cenovo takmer totožná s tou, ktorú platíme v domácnostiach. Je to normálny stav?

Z pôvodne zavlažovaných 300 tis. ha p.p. sa sotva dnes zavlažuje 100 tis. ha. Odpoveď na túto otázku je podobná ako na predchádzajúce otázky. Chýbajú systémové opatrenia v národnej agrárnej politike, ktoré by účastníkom systémov zavlažovania pôdy dávali dlhodobú garanciu organizačnej, technickej a finančnej istoty. Samozrejme, že významným nástrojom pre zastabilizovanie pomerov pri závlahách pôdy je jej cena. Je prirodzené, že ak táto cena spôsobuje celkové náklady na závlahu vyššie ako sú prínosy zo závlahy, odradzuje od ich využívania.

Pre nezasväteného by sa mohlo zdať, že v súčasnosti rezort pôdohospodárstva maká, aspoň podľa mediálnych informácií, aká je však prax a dostali sa až na farmy tie nové "výdobytky"? Kade-aké tie podpory, dotácie, uľahčenia...

Máte pravdu, že podľa mediálnych informácií sa zdá, že rezort pôdohospodárstva maká. V zmysle zastierania nedostatkov pri riešení zásadných otázok ministerstvo „efektívne zahlcuje“ verejnosť pozitívnymi informáciami typu podpory trvalej udržateľnosti mestského osídlenia, rozvoja podmienok pre cykloturistiku, údržby sídelnej infraštruktúry, nárastom počtu postelí v materských škôlkach a pod. Občania však nie sú informovaní o riešení rozhodujúcich príčin úpadku rezortu, pretože tieto

klúčové problémy sa neriešia. Pôdohospodárstvo potrebuje najmä dlhodobú stabilizáciu cieľov, ciest a nástrojov rozvoja a predovšetkým potrebuje dofinancovanie rezortu na konkurenčnú úroveň. Slovenské pôdohospodárstvo je podľa medzinárodných štatistík najmenej výkonné spomedzi 28 štátov EU. Je to predovšetkým preto, lebo priemerne na jednom ha „pracuje“ necelých tisíc Eur, kým v Čechách dvakrát toľko a v priemere v EU dvakrát toľko ako v Čechách. Tento stav je spôsobený jednak diskrimináciou nášho pôdohospodárstva v rámci SPP EU, ale predovšetkým jeho nedofinancovaním zo štátneho rozpočtu SR. To však ani súčasná vláda nerieši, o tom médiá neinformujú, to je ale rozhodujúca príčina súčasného úpadku a bezperspektívnosti rezortu. V skutočnosti sa tieto nové „výdobytky“ dostali k farmárom iba v malej miere, presnejšie povedané, podpory, o ktorých sa mediálne hovorí, neboli zdroje pre poľnohospodárov a potravinárov.

Na druhej strane, ministerke Matečnej asi treba uznať, čo sa jej podarilo v téme potravinová nerovnosť, dokonca aj v Bruseli. Úradníci sa aspoň rozhýbali, alebo sa mýlim?

Potravinová nerovnosť patrí k problému celkovej diskriminácie a udržiavania nerovnosti medzi tzv. starými členskými štátmi a novými členskými štátmi v EU.

Faktom je, že pôsobenie princípu solidarity v rámci EU je obmedzené. Ako europoslanec som sa trvalo mohol presvedčať o tom, že bohatšie štáty sú solidárne s chudobnejšími len do tej miery, pokiaľ to neohrozuje ich dominanciu. Spomínam si v tejto súvislosti na výrok istého západoeurópskeho poslanca v pléne EU na adresu princípu solidarity „čo chcete, veď ste vždy boli chudobnejší a tak to aj zostane“. O potravinovej nerovnosti sa v poslednom čase hovorí viac ako o nerovnostiach v iných oblastiach. Je to správne a treba sa snažiť aspoň o určitú nápravu. Máme však možnosť cez, aj dnes platné pravidlá, nekompromisne vyžadovať kvalitu výrobku na úrovni deklarácie. O tom nemôže byť diskusia. Ale to je predovšetkým náš vnútroštátny problém. Ak má byť vo výrobku mäso v takom a takom objeme, tak tam musí byť. Ak nie, máme na to orgány, ktoré to musia riešiť. Treba však tiež povedať, že mediálne sa tento problém tiež neinterpretuje ucelene. Faktom zostáva, že keď má potravina obsahovať podľa registrovanej receptúry napr. cukor a nie je špecifikovaný či repný, trstinový, ovocný, hroznový atď., nie je možné sa sťažovať na druh cukru v konkrétnom výrobku. Porušenie kvality výrobku sa priznáva iba vtedy, ak obsah výrobku je iný, ako bol deklarovaný. Vyčerpávajúce definovanie všetkých zložiek konkrétnej potraviny by v mnohých prípadoch umožňovalo ešte väčšiu nerovnosť, prípadne by znemožňovalo obchod s potravinami. Čiže sú aj objektívne zložitosť riešenia tohto problému, ale využime aj dnes možnosti, ktoré už máme v rukách.

Potravinovú nerovnosť, ako aj iné nerovnosti v rámci EU, treba obmedzovať. Držím Slovensku palce, aby sa mu v tomto podarilo dosiahnuť čo najviac. Z mojich skúseností vyplýva, že efektívnejší postup pri riešení takýchto chýlostivých problémov je tzv. tichá diplomacia hľadania spojencov najmä medzi silnými štátmi pre presadenie našich národných záujmov. Nemusí sa nám to páčiť, ale s bubnom na zajacov, alebo s tvrdým bububom na silných partnerov, majú riešenia takýchto problémov len veľmi malú šancu na úspech.

Maslo, mlieko, aktuálne aj vajcia, hydina - možno súčasnú krízu považovať za významné varovanie v súvislosti s našou potravinovou bezpečnosťou? Teda, zrejme už až „nebezpečnosťou“?

Súčasnú krízu okolo mlieka nakoniec zaplatia spotrebiteľia. Môže sa však stať aj horšia situácia, keď napr. z fyto-sanitárnych alebo veterinárnych dôvodov budú hroziť zdravotné riziká pre cezhraničnú distribúciu potravín. Netreba ani na chvíľu pochybovať o tom, že štáty sa v takom prípade zachovajú tvrdo sebecky. Existujú aj iné riziká vyplývajúce z narastajúcej neistoty v medzinárodných vzťahoch. Stať sa môže čokoľvek. My sme však povinní aj v podmienkach harmonického vývoja kultivovane,

ekologicky obhospodarovať našu krajinu a zabezpečiť výživu nášho obyvateľstva kvalitnými potravinami. Všetky filozofie sveta sa zhodujú v jednom, a to „jedz to, čo sa urodí tam, kde žiješ“.

Čím to je, že na Slovensku veľké výmery pôdy už na prvý pohľad ležia ľadom a ak neležia, tak na pôde najvyššej bonity staviame fabriky? Pôda u nás nemá adekvátnu hodnotu?

Obava o ochranu pôdy, ktorú prezentujete v tejto otázke, je naprosto opodstatnená. Je to veľký problém, o ktorom sa nehovorí, podobne ako sa nehovorí celkovo o našom pôdohospodárstve, ako najmenej výkonnom v rámci EU. Vzťah spoločnosti k tejto téme je preto škodlivo vlažný. Bohužiaľ, pripomína mi zážitok takmer spred 60 rokov, keď sa začalo uvažovať o sprísnení ochrany pôdy. Nielen čelní predstavitelia spoločnosti, ale aj radoví pracovníci priemyslu, bagatelizovali a zosmiešňovali túto tému. Dominovali heslá „My si za naše špičkové priemyselné výrobky dovezieme akékoľvek lacné potraviny“. Postupne sa však až do roku 1989 ochrana pôdy stala štátnou prioritou. Existoval Fond na ochranu a zvelaďovanie pôdy, v ktorom sa zhromažďovali prostriedky pri záberoch pôdy, na jej skvalitňovanie na iných miestach. Odvody za záber pôdy sa platili za všetku pôdu a boli mnohonásobne vyššie ako jej cena. Okrem toho, každý, kto zaberol ornú pôdu, musel v takej výmere zúrodniť inú pôdu. Vďaka takejto silnej ochrane pôdy, napríklad pôvodne plánovaná trasa diaľnice po najlepších pôdach v okolí Podolia a pod., sa nakoniec zrealizovala na menej úrodných a nepoľnohospodárskych pôdach v okolí Váhu. Postupne sa po roku 1998, bohužiaľ, opäť ochrana pôdy stala akoby hlavnou „prekážkou“ industrializácie Slovenska v trhových podmienkach. Ochranné opatrenia proti záberom pôdy a na zlepšovanie kvality pôdy sú nedostatočné. Súvisí to aj s nedostatočným riešením vlhových pomerov v pôde.

Rozobrať otázku hodnoty pôdy si žiada veľký priestor pre zahrnutie všetkých hodnototvorných aspektov. Ako som už uviedol, naša spoločnosť si neváži pôdu, je to krátkozraké, nezodpovedné a určite nás čakajú náročné a veľmi drahé nápravné opatrenia. Pokiaľ vnímame hodnotu pôdy cez cenu pôdy, tá napriek tomu, že z roka na rok rastie, je podstatne nižšia ako v pôvodných členských štátoch EU. To je hlavný dôvod, prečo SR musí efektívne chrániť poľnohospodársku pôdu aj pred skupovaním tzv. zahraničnými investormi.

Mnohé družstvá v súčasnosti na Slovensku bojujú aj so zvláštnym druhom “konkurencie”. S producentmi, ktorí síce nič neprodukujú, no na to nič berú dotácie. a netýka sa to iba trvale trávnatých porastov. Nie je to divné, že sa to nedá odhaliť, pritom na každom družstve vám povedia doslova konkrétne?

Nepovedal by som, že sa to nedá odhaliť, lebo to nikto neskrýva a ani sa to skryť nedá. Tzv. dotácie za ničnerobenie dostane na hektár ten poľnohospodár, ktorý splní požiadavky na minimálne ekologické ošetrenie pôdy. Poľnohospodárstvo funguje na princípoch trhovej a mimo trhovej motivácie poľnohospodárov. V žiadnom prípade nemôžeme viniť takých poľnohospodárov, ktorí hospodária intenzívne alebo extenzívne, ak dodržia platné pravidlá. Ak sa nám to nepáči, zmeňme pravidlá a motivujme poľnohospodárov k tomu, aby robili to, čo spoločnosť potrebuje. Osobne som to vždy presadzoval. Aj v tomto roku som sa zasadzoval za posilnenie fondu rozvoja vidieka, kde sú zdroje na financovanie rozvoja, práve z týchto prostriedkov priamych platieb na tzv. ničnerobenie, ktoré kritizujete aj v otázke. V roku 2017 je možné presunúť tieto podporné finančné zdroje do rozvoja vidieka. Aj SPPK sa ústami svojho predsedu vyjadruje, že to bola najväčšia chyba, keď sa presunuli peniaze z rozvoja vidieka do priamych platieb. Je to vec na riešenie pre ministerstvo pôdohospodárstva.

Vráťme sa ešte na chvíľku na začiatok nášho rozhovoru - ako dlho môže trvať, kým si Slovensko obnoví svoje chovy, ak si ich vôbec niekedy obnoví?

V kvantitatívnom slova zmysle predpokladám, že počet hovädzieho dobytku sa nevráti na úroveň spred troch desaťročí. Situácia sa vyvíja v mnohých súvislostiach. Spotreba hovädzieho mäsa na obyvateľa za rok sa v SR znížila skoro o dve tretiny a mlieka o jednu tretinu. Ročná produkcia mlieka sa znížila o polovicu, ale produkcia mlieka na dojniciu za rok sa zdvojnásobila. Začal sa intenzívne rozvíjať chov mäsových plemien, bez trhovej produkcie mlieka. Sú to zmeny, ktoré svojou intenzitou pripomínajú rozsah zmien, ktoré nastali v chove HD po druhej svetovej vojne, keď sa kravy používali aj ako ťažné zvieratá a existovala dnes nepoznaná alternatíva ťažných volov. Samozrejme, že stavy dobytku boli ešte násobkami vyššie. U iných druhov hospodárskych zvierat môžeme reálne uvažovať o návrate stavov oviec, ošípaných a hydiny bližšie k úrovni spred tridsiatich rokov. Samozrejme, že by som si vedel predstaviť takýto smer vývoja, ak by malo poľnohospodárstvo v spoločnosti takú váhu, akú malo pred 30 rokmi. Kým v chove hydiny, vo výrobe vajec a brojlerových kurčiat nemáme prakticky deficit, znásobiť potrebujeme produkciu bravčového mäsa. Riešenia potrebujeme koncepčné, funkčné, s dlhodobou perspektívou a istotou, rozvojového charakteru. Pri súčasnej agrárnej politike SR, pri pretrvávajúcej podkapitalizácii slovenského pôdohospodárstva oproti iným štátom, však nemôžeme očakávať, že Slovensko obnoví svoje chovy zvierat. Je to možné len pri zásadnej zmene Slovenskej pôdohospodárskej politiky.

Má agrárny sektor na Slovensku nejakú strednodobú alebo dlhodobú víziu rozvoja? Viete o nejakom takom dokumente?

Rezort má rozvojové dokumenty. Dokonca viaceré z nich majú dobrú úroveň. To je však málo platné, lebo sa na koncepčné návrhy, postupy a riešenia nedbá. Pri zmenách vlády sa začína vždy akoby od nuly. Prichádza sa s úplne novými názormi, stráca sa kontinuita, pre podnikateľov sa stráca istota, dôvera, na stôl sa dostávajú krátkodobé populárne témy, menia sa priority agrárnej politiky. Napr. v roku 1994 SNR schválila koncepciu a dlhodobú víziu rozvoja pôdohospodárstva konsenzom, až 117 hlasmi. Tento dokument vychádzal z predpokladu využívania produkčného potenciálu Slovenska, ktorý presahuje výživu pre viac ako 6 mil. obyvateľov. Počíta napr. s obnovením ochrany a zvelaďovania pôdneho fondu prostredníctvom špecifického fondu. Rozhodujúcim nástrojom na dofinancovanie a dostatočné financovanie rezortu bol novozriadený Podporný fond. Tento fond synergickým spôsobom využíval štátnu podporu na viazanie bankových a podnikových financií, na naplnenie cieľov koncepcie. Veľmi sa osvedčil, na základe čoho ho zaviedli aj v ČR, kde doteraz aj pôsobí. Bohužiaľ, v r. 1999 celú túto koncepciu nová politická garnitúra odmietla. Podobne dopadla koncepcia z roku 2008, ktorú schválila vláda premiéra Fica. Minister tejto vlády, keď sa stal ministrom pôdohospodárstva vyhlásil, že to, čo ho najviac prekvapilo v rezorte pôdohospodárstva, je neexistencia akejkoľvek koncepcie, hoci sám za ňu v predošlej vláde hlasoval.

Za rozhodujúce treba považovať zafixovanie dlhodobých rozvojových zámerov v pôdohospodárstve SR, hoci vo forme Doktríny, ústavným zákonom. Je to rozhodujúce, lebo rýchle, nekoncepčné zmeny v cieľoch, nástrojoch a smeroch poľnohospodárskej politiky, bez akceptovania potreby kontinuity, sú istou cestou k úpadku. To sa, žiaľ, v súčasnosti deje, ale je to možné aj v dohľadnom čase napraviť. Máme právo a povinnosť to od politikov žiadať.